

ՍՈՒՐԲ ԾՈՂԱԿԱԹԻ ԿԱՄ ՄԱՐԻԱՆԵ ԿՈՒՅՍԻ ՎԱՆՔԸ

Պատմական Վաղարշապատի հնագույն եկեղեցիներից մեկն է մահ Ծողակաթի կամ Սուրբ Մարիանի վանքը:

Սույն վանքը գտնվում է Էջմիածին քաղաքի կենտրոնական մայրուղու աջ կողմում, պատմական Հռիփսիմն տաճարից ոչ հեռու: Վանքը իր ճարտարապետական պարզությամբ գրավում է այցելուի ուշադրությունը: Ըստ հայր Ղևոնդ Ալիշանի այսպես է որոշվում այս երկու վանքերի հետափոխությունը՝ ... «Իբրև երկու քարքնկեցի ի բացեալ յարեւելից կուտ վանաց մեմաւոր կուսին՝ կայ հռչակաւոր վանքն Հռիփսիմեալ»:

Վանքը կառուցվել է, ըստ Ագաթանգեղոսի վկայության, Հռիփսիմյաց կույսերից մեկի՝ Մարիանե կույսի մահատակության վայրում: Մայր Աթոռի միաբան և պատմաբան Հովհաննես Խախկուպոս Ծախաթունյանցը այդ մասին գրում է ... «Մարիանե անուն լինել սրբոյ կուսին թէպէտ չունիմք տեղեկութիւն ինչ ի գրոց, զի տկար այն է հիւանդ և եք գրեն հեղինակք պատմութեանց, այլ աւանդութիւն բնակչաց կողմանց հասեալ առ մեզ՝ ստուգել լինել նոյն, որպէս և անուն միոյն ի սրբութեանց՝ որ ի մէջ վերի այգի կոչեցելոյն մահատակեալ կոչի (թումիան) և այժմ»...

Այս վկայարանն էլ, ինչպես Ս. Հռիփսիմի և Ս. Գալանի վկայարանները, քակոքնական շրջանում եղել են «կարի ցածր և մթին շինուած»՝ Ս. Գրիգոր Լուսավորչի և Տրդատ թագավորի կողմից:

Պատմական աղբյուրները քիչ բան են հաղորդում մեզ, վանքի շինության մասին, բացի Ագաթանգեղոսի մի քանի տողերից: Այս մասին որոշ տեղեկություններ կան

մահ, բացի Ագաթանգեղոսից, Ծախաթունյանցի, Հայսմափորքի մեջ, ինչպես մահ հայր Ղևոնդ Ալիշանի «Այրաճատ»-ում:

... «Մի ի նոցանէ, զոր աւանդութիւնն Մարիանէ կոչէ, տկար գոյով և ոչ կարելով հետեւել նոցա, եկաց մնաց և մահատակեցաւ ի սմին տեղոջ. ի ներքո ի հնձանին, որ էին վանք նոցա»...

Այստեղ անհրաժեշտ է հիշատակել մահ «հիվանդ» կամ «տկար» կույսի վերջին աղոթքը մահատակությունից առաջ հնձանի մեջ. ըստ Ագաթանգեղոսի՝

«Գոն եմ Քեզանից քարերաւ Տեր, որով հետեւ ինձ ևս չգրկեցիր, ևս հիվանդ էի, չկարողացա գնալ իմ ընկերների հետևից և հասնել նրանց»

Հետագայում այս պատճառով էլ վկայարանը կոչվել է հիվանդ կույսի եկեղեցի ըստ Ագաթանգեղոսի:

Ս. Գրիգոր Լուսավորչի հրաշալի տեսիլքից հետո, որի ժամանակ երկնքից, ճաճանչավորված լուսեղեն փայլատակությամբ չորս սյունների ձևով, լույսը իջել էր կույսերի մահատակության վայրերում, Լուսավորիչը կանգնեցնել է վկայարաններ, որոնցից մեկն էլ «Տաճար ի հիւսիսոյ կողմանէ քաղաքին»... Ավելի ուշ աղոթքի այս տունը կոչվեց մահ ԾՈՂԱԿԱԹ՝ կապված Ս. Գրիգոր Լուսավորչի պատմական տեսիլքի հետ:

«Քանզի ի մմա շող աստուածնդ էմ ի Լօրէ լուսոյ ծագեաց»:

Սուրբ Ծողակաթ եկեղեցու պատմությունը այսպես սկսվում է Դ դարից: Ավելի ուշ այդ վկայարանի տեղում կանգնեցվում է մի քարակերտ մատուռ-եկեղեցի (603)՝ հետևյալ արձանագրությամբ. «Շինեցաւ հնձանեաց մատուռս ի թուին ԶԺԳ»:

1694 թվականին, Նահապետ Եղեացի կաթողիկոսի օրով, Աղամալ անունով մի հարուստ իշխանի բարերարությամբ, կառուցվում է մի հույակապ ճարտարապետական ընդունակ մաքրությամբ եկեղեցի, «հնձանեաց» մատուռից ոչ հեռու: Վերջի-

Ալբերդիոսի, Ագաթանգեղոսի, Աղեքսանդրոսի և սրանց փոքր եղբոր Խարիսիմոսի, այլև դատերի՝ Նոյեմգարային, Ասանթի և Նանակույի հոգիները: Ովքեր մեզ բարության կհիշեն Տիրոջ առաջ թող արժանի լինեն Նրա տեսության:

Ս. Ծողակաթ եկեղեցու ընդհանուր տեսքը

նիս ավերակները մինչև օրս էլ պահպանվել են:

Սուրբ Ծողակաթ եկեղեցին ունի երկու դուռ՝ արևմտյան և հարավային կողմերում:

Ս. Մարիամնե կույսի տապանաքարը գտնվում է տաճարի հարավային խորանում:

Արևմտյան մուտքի դուռն վերևի մասում, սրբատաշ քարի վրա, գետնից բաց է հետևյալ արձանագրությունը:

Աստուծո Միածին Որդոյ Ջորհներով Ծողակաթ անունով սույն տաճարը կանգնեցվում է, մեր հայկական հազար հարյուր քառասուններե թվականին. Սուրբ Էջմիածնի Նահապետ սրբազան հոր հայրապետության օրոք. բարեպաշտ Աղամալի նվիրատվությամբ, որը Նախիջևան քաղաքից էր, կառուցեց իբրև հիշատակ փրկելու իր հոր՝ Աղաջանի, մոր՝ Նանակույի, նաև իր կենակցի՝ Մարիամի, և իր որդիների՝

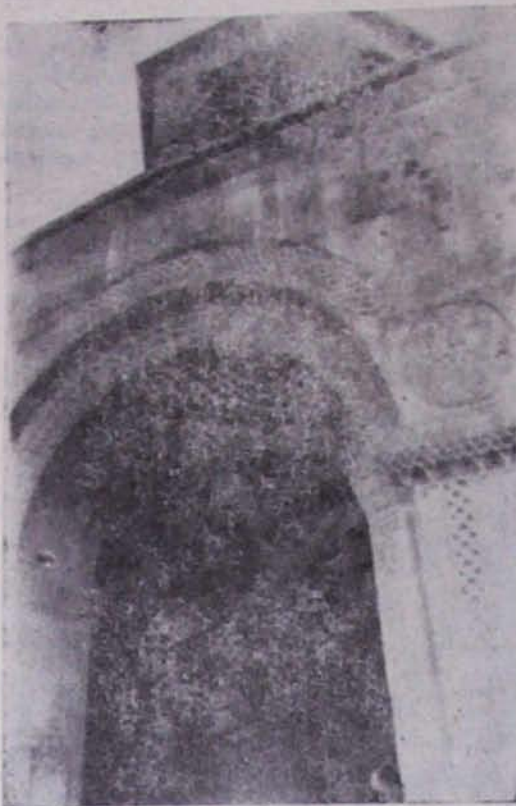
Սուրբ Ծողակաթ եկեղեցին ունի նաև ոչ ընդարձակ մի գավիթ փոքրիկ զանգակատնով՝ արևմտյան ճակատի լայնությամբ, որի հարավային և հյուսիսային կողմերում ամփոփված են Նահապետ Եղեացի և Աբրահամ Կրետացի կաթողիկոսների աճյունները:

Եկեղեցու արևելյան պատի տակ, մի փոքրիկ միաքանակյան գերեզման կա՝ հետևյալ տապանագրերով.

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԲՈՅԱԶՅԱՆ-ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ ԱՇՏԱՐԱԿԵԾԻ ՎԱՆԱՀԱՅՐ ՍՈՒՐԲ ԾՈՂՈԿԱԹԻ 1888—1908 18 ԱՊՐԻԼԻ

ԴԱՄԲԱՐԱՆ ԳԵՎՈՐԳ ՔԱՀԱՆԱ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆԻ ՎԱԽԾԱՆՅԱՆ 1899 Թ. ԲԱԾԱՊԱՐԱՆԵՐԻ

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ ՎԱՆԱՀԱՅՐ ՍՈՒՐԲ ԾՈՂԱԿԱԹԻ ԾՆՅԱՆ 1817 ԹԻՎ

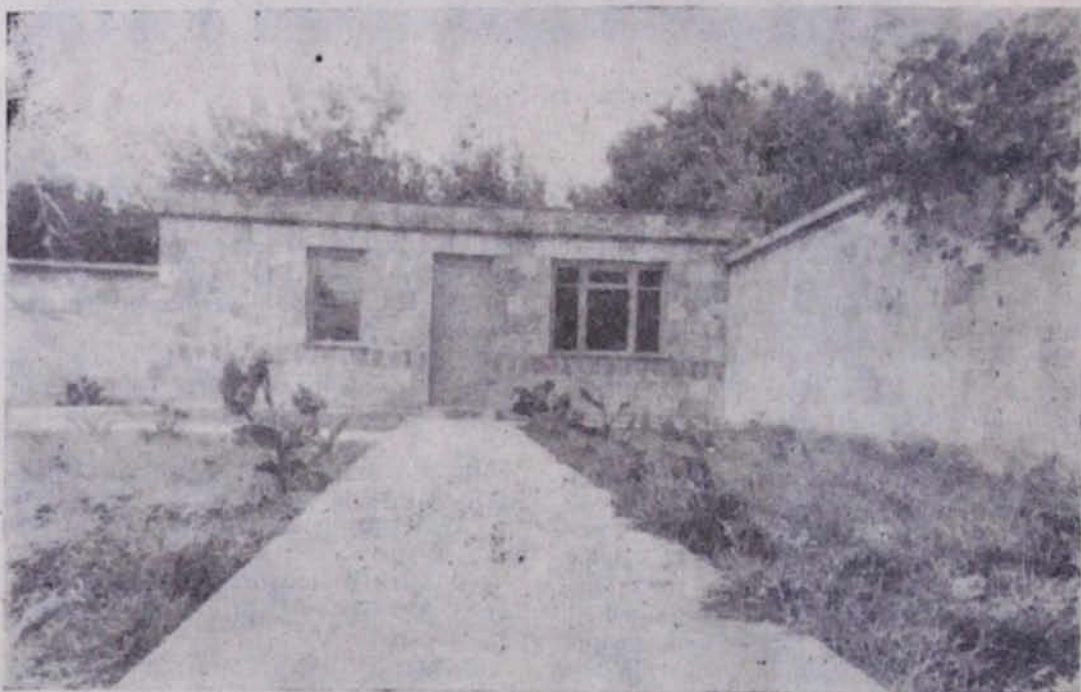
Ա. Շողակաթ եկեղեցու զանգակատունը

17-րդ դարում եկեղեցին շրջապատված է եղել բարձր քարակերտ պարսպով, չորս անկյունային բուրգերով և կենտրոնական հսկա դարպասով, որի տակ մտնելոցի օրերին դրվում էին խաչ և Ավետարան, որպեսզի մարդիկ համբուրեին դրանք քաղաքային գերեզմանատուն գնալու ճանապարհին:

Վանքը ունեցել է այլ շինություններ, վանատուն, ստորգետնյա պահեստներ, ջրհոր, հսկայական տարածությամբ այգիներ, խաղողի և պտղատու ծառերով: Եկեղեցին ունեցել է մեծ ընդարձակ մի գավիթ (ժամատուն), որը փլուզվել է 1807 թվականին, ուսուպարսկական պատերազմների շրջանում: Ռուս-պարսկական պատերազմներից առաջ և հետո վանքի վանահայրն էր Հուռանենց Հակոբ եպիսկոպոսը, մաշառ աշխատասեր և շինարար վանահայր է եղել, որի վանահայրության ժամանակահատվածում վանքը ապրում է իր լավագույն տարիները:

1939 թվականին Վեհափառ Հայրապետի գլխավորած ճարտարապետների հանձնաժողովը մի գեղեցիկ եկեղեցաշեն ծրագիր ընդունեց, Ա. Շողակաթ վանքում էլ վերանորոգման աշխատանքները սկսելու մասին:

Շողակաթ վանքի վերանորոգման ծրագրերը իրագործվեցին հաղկապրման քա-

Ա. Շողակաթ եկեղեցի. Նոր Երիցատուն—Գրանցակ, 1931

րերարներ տեր և տիկին Սուրեն և Ծաքե Գալենտերյանների նվիրատվություններով: Վերակառուցվեց Ս. Ծողակաթի պարիսպը, վարդագույն արթիկ տուֆից բազալտե խարիսի վրա: Վերակառուցվեց եկեղեցու ներսի հատակը, դրսից եկեղեցին շրջապատվեց սև տուֆի սալիկներով: Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի գլխավոր ճարտարապետ Արծրուն Գալիկյանի նախագծով կառուցվեց նոր Ավագ սեղան ֆիզիոն սրբատաշ քարից: Հիմնովին վերանորոգվեց եկեղեցու տանիքը: 1960 թվականի հոկտեմբերի 15-ին, ձեռամբ ազգիս Հայրապետի կատարվել է Ս. Ծողակաթ եկեղեցու նորակառույց Ավագ սեղանի օծումը: Օծման արարողությանը ներկա են եղել Մայր Աթոռի միաբանությունը, հոգևոր ճեմարանի ուսանողությունը, ինչպես նաև եկեղեցու բարերարներ տեր և տիկին Սուրեն և Ծաքե Գալենտերյանները և հավատացյալ բարեպաշտ ժողովուրդը:

Հաջորդ օրը, կիրակի, հոկտեմբերի 16-ին, Վեհափառ Հայրապետը առաջին ս. պատարագն է մատուցում նորած Սուրբ Սեդանի առջև: Պատարագի վերջավորությամբ Վեհափառ Հայրապետը քարոզում է հետևյալ բնաբանով... «Սրբեա, լուսաւորեա և պայծառացո վերստին զտաճար քո և զսեղանս, զի հանգիցէ աստուածութիւն քո ի տեղուքս յայսմիկ համապապ»:

Վեհափառ Հայրապետի կարգադրությամբ 1980—1981 թվականներին շարունակվեցին եկեղեցու բարեկարգումները. կառուցվեց երիցատուն՝ իր հարմարություններով, բարեկարգվեց նաև եկեղեցու ներսը, կախվեցին ջահեր, անցկացվեց ստորգետնյա էլեկտրական լարեր, մեր բարեպաշտ և բարերար ժողովրդի օգնությամբ ձեռք բերվեցին գորգեր, ուղեգորգեր, քրոջներ, եկեղեցական հանդերձանք և այլն:

Կանաչապատվեց և ծառապատվեց եկեղեցու շրջապատը:

Սուրբ Ծողակաթ եկեղեցում անխափան կատարվում են ծամերգություններ, կիրակի և տոն օրերին մատուցվում է ս. և անմահ պատարագ, ինչպես նաև Հայ Եկեղեցուն հատուկ բոլոր խորհուրդները (պսակ, մկրտություն) և այլն:

«Թող միշտ կանգուն, շեն ու պայծառ մնան մեր պատմական բոլոր սրբավայրերը և թող անոնցմե միշտ լույս և երկնային շքեղություն տարածվին հաշոց աշխարհին և մեր հավատավոր ազգի բոլոր զավակներուն վրա: Ամեն»:

Վազգեն Ա Վեհափառ Հայրապետի սրբատառ Կոնդակից, գրված 1960 թվականի դեկտեմբերի 1-ին:

ՂԵՎՈՆԴ ԲԱՀԱՆԱ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Վանահայր

